

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
της 4ης Ιουλίου 2018¹

Υπόθεση C-220/17

**Planta Tabak-Manufaktur Dr. Manfred Obermann GmbH & Co. KG
κατά
Land Berlin**

[αίτηση του Verwaltungsgericht Berlin
(διοικητικού πρωτοδικείου Βερολίνου, Γερμανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Προσέγγιση των νομοθεσιών – Κατασκευή, παρουσίαση και πώληση προϊόντων καπνού – Οδηγία 2014/40/ΕΕ – Άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 7 – Απαγόρευση διαθέσεως στην αγορά των προϊόντων καπνού που περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση – Άρθρο 7, παράγραφος 14 – Μεταβατική περίοδος για τα προϊόντα καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και των οποίων οι πωλήσεις στην Ένωση αντιστοιχούν τουλάχιστον σε ποσοστό 3 % σε συγκεκριμένη κατηγορία προϊόντων – Εκτίμηση του κύρους – Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως – Άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ' – Ερμηνεία – Απαγόρευση των στοιχείων ή χαρακτηριστικών τα οποία αναφέρονται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα ή επισημαίνουν την απουσία τους – Εφαρμογή στα προϊόντα καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και των οποίων επιτρέπεται η πώληση και μετά την 20ή Μαΐου 2016»

I. Εισαγωγή

1. Με τα προδικαστικά ερωτήματά του, το Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου, Γερμανία) ζητεί από το Δικαστήριο διευκρινίσεις σχετικά με την ερμηνεία και το κύρος, υπό το πρίσμα του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης, ορισμένου αριθμού διατάξεων της οδηγίας 2014/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Απριλίου 2014, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την κατασκευή, την παρουσίαση και την πώληση προϊόντων καπνού και συναφών προϊόντων και την κατάργηση της οδηγίας 2001/37/ΕΚ².

2. Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Planta Tabak-Manufaktur Dr. Manfred Obermann GmbH & Co. KG (στο εξής: Planta Tabak), επιχειρήσεως που κατασκευάζει προϊόντα καπνού, και του Land Berlin (ομόσπονδου κράτους του Βερολίνου, Γερμανία), με αντικείμενο την εφαρμογή επί των προϊόντων καπνού που εμπορεύεται η επιχείρηση αυτή της γερμανικής νομοθεσίας με την οποία η εν λόγω οδηγία έχει μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² ΕΕ 2014, L 127, σ. 1.

3. Με τον μεγάλο αριθμό ερωτημάτων του αιτούντος δικαστηρίου, το Δικαστήριο καλείται να διερευνήσει εκ νέου ορισμένα ζητήματα τα οποία εξετάστηκαν στο πλαίσιο των αποφάσεων του της 4ης Μαΐου 2016, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου³, καθώς και Philip Morris Brands κ.λπ.⁴, και συγκεκριμένα την απαγόρευση της διαθέσεως στην αγορά προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και τους κανόνες παρουσιάσεως των προϊόντων καπνού, οι οποίοι απαγορεύουν το σύνολο των στοιχείων ή χαρακτηριστικών που μπορούν να ενθαρρύνουν την κατανάλωση αυτών των προϊόντων, κανόνες που προβλέπονται αντίστοιχα με το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 7, καθώς και με το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/40.

4. Ωστόσο, σύμφωνα με σχετικό αίτημα του Δικαστηρίου, οι παρούσες προτάσεις θα περιοριστούν στην εξέταση των δύο ακόλουθων ζητημάτων. Θα εξετάσω καταρχάς το κύρος της πρώτης απαγορεύσεως υπό το πρίσμα της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, στο μέτρο που ο νομοθέτης της Ένωσης προέβλεψε, με το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, μια μεταβατική περίοδο για τα προϊόντα καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και των οποίων ο όγκος πωλήσεων εντός της Ένωσης υπερβαίνει ποσοστό 3% συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων. Ακολουθώντας, θα επικεντρωθώ στην ερμηνεία της δεύτερης διατάξεως, προκειμένου να εξετάσω αν αυτή απαγορεύει την αναφορά ενός χαρακτηριστικού αρώματος/γεύσεως επί των προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν το εν λόγω άρωμα/γεύση και των οποίων επιτρέπεται ακόμη η πώληση.

5. Θα προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει, αφενός, ότι το άρθρο 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40 συνάδει με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως και, αφετέρου, ότι το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής απαγορεύει πράγματι τη μνεία χαρακτηριστικού αρώματος/γεύσεως επί της συσκευασίας των προϊόντων των οποίων εξακολουθεί να επιτρέπεται η πώληση.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Η οδηγία 2014/40

6. Οι αιτιολογικές σκέψεις 16, 25 και 27 της οδηγίας 2014/40 έχουν ως εξής:

«(16) Η πιθανότητα ύπαρξης ρυθμίσεων που αποκλίνουν ενισχύεται περαιτέρω από ανησυχίες σχετικά με τα προϊόντα καπνού που έχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση διαφορετικό από το άρωμα ή τη γεύση του καπνού, πράγμα που θα μπορούσε να διευκολύνει την έναρξη της κατανάλωσης καπνού ή να επηρεάσει τις συνήθειες των καταναλωτών. Τα μέτρα που προβλέπονται αδικαιολόγητες διαφορές αντιμετώπισης μεταξύ διαφορετικών τύπων αρωματισμένων τσιγάρων θα πρέπει να αποφεύγονται. Ωστόσο, τα προϊόντα που έχουν χαρακτηριστικά αρώματα/γεύσεις με υψηλότερες πωλήσεις θα πρέπει να καταργηθούν σταδιακά εντός εκτεταμένου χρονικού διαστήματος, ώστε να δοθεί στους καταναλωτές επαρκής χρόνος μετάβασης σε άλλα προϊόντα.

[...]

(25) Οι διατάξεις που αφορούν την επισήμανση θα πρέπει επίσης να προσαρμοστούν στα νέα επιστημονικά δεδομένα. Για παράδειγμα, η αναγραφή των επιπέδων εκπομπών πίσσας, νικοτίνης και μονοξειδίου του άνθρακα στις μονάδες συσκευασίας τσιγάρων έχει αποδειχθεί παραπλανητική, επειδή οδηγεί τους καταναλωτές να πιστεύουν ότι ορισμένα τσιγάρα είναι λιγότερο επιβλαβή από άλλα. [...]

[...]

3 Απόφαση C-358/14, EU:C:2016:323.

4 Απόφαση C-547/14, EU:C:2016:325.

(27) Τα προϊόντα καπνού ή η συσκευασία τους ενδέχεται να παραπλανούν τους καταναλωτές, ιδίως τους νέους, όταν υποδηλώνουν ότι τα προϊόντα αυτά είναι λιγότερο επιβλαβή. Για παράδειγμα, αυτό συμβαίνει όταν χρησιμοποιούνται ορισμένες λέξεις ή χαρακτηριστικά, όπως οι λέξεις “χαμηλής περιεκτικότητας σε πίσσα”, “ελαφρά”, “εξαιρετικά ελαφρά”, “ήπια”, “φυσικό προϊόν”, “βιολογικό προϊόν”, “χωρίς πρόσθετα”, “χωρίς αρώματα” ή “λεπτά” ή ορισμένες ονομασίες, εικόνες και εικονογραφικές ή άλλες ενδείξεις. Άλλα παραπλανητικά στοιχεία μπορεί να περιλαμβάνουν, χωρίς να περιορίζονται αποκλειστικά σε αυτά, ενθέματα ή άλλα πρόσθετα υλικά, όπως αυτοκόλλητες ετικέτες, αυτοκόλλητα, επικολλημένα διαφημιστικά δείγματα, αποκολλούμενα διαφημιστικά και περιβλήματα, ή να αφορούν το σχήμα του ίδιου του προϊόντος καπνού. Ορισμένες συσκευασίες και προϊόντα καπνού ενδέχεται επίσης να παραπλανήσουν τους καταναλωτές όταν υποδηλώνουν οφέλη σχετικά με την απώλεια βάρους, τη γοητεία, την κοινωνική καταξίωση, την κοινωνική ζωή ή χαρακτηριστικά όπως η θηλυκότητα, η αρρενωπότητα ή η κομψότητα. Ομοίως, το μέγεθος και η εμφάνιση των μεμονωμένων τσιγάρων θα μπορούσε να παραπλανήσει τους καταναλωτές, δημιουργώντας την εντύπωση ότι είναι λιγότερο βλαβερά. [...]

7. Το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, που επιγράφεται «Αντικείμενο», ορίζει τα εξής:

«Στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που αφορούν:

α) τα συστατικά και τις εκπομπές των προϊόντων καπνού και τις συναφείς υποχρεώσεις κοινοποιήσεων, συμπεριλαμβανομένων των μέγιστων επιπέδων εκπομπών σε πίσσα, νικοτίνη και μονοξείδιο του άνθρακα,

β) ορισμένες πτυχές της επισήμανσης και της συσκευασίας των προϊόντων καπνού [...],

[...]

προκειμένου να διευκολυνθεί η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς για τον καπνό και τα συναφή προϊόντα, λαμβάνοντας ως βάση ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας, ιδίως για τους νέους, και να τηρηθούν οι υποχρεώσεις της Ένωσης κατά τη σύμβαση-πλαίσιο του ΠΟΥ για τον έλεγχο του καπνού (ΣΠΕΚ).»

8. Το άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Ρύθμιση των συστατικών», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη απαγορεύουν τη διάθεση στην αγορά των προϊόντων καπνού που έχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση.

[...]

7. Τα κράτη μέλη απαγορεύουν τη διάθεση στην αγορά προϊόντων καπνού που περιέχουν αρωματικές ουσίες σε οποιοδήποτε από τα συστατικά τους, όπως στα φίλτρα, τα τσιγαρόχαρτα, τις συσκευασίες, τις κάψουλες ή οποιαδήποτε τεχνικά χαρακτηριστικά επιτρέπουν την τροποποίηση της μυρωδιάς ή της γεύσης των σχετικών προϊόντων καπνού ή την ένταση του εκλυόμενου καπνού. Τα φίλτρα, τα τσιγαρόχαρτα και οι κάψουλες δεν περιέχουν καπνό ή νικοτίνη.

[...]

12. Τα προϊόντα καπνού πλην των τσιγάρων και του καπνού για στριφτά τσιγάρα εξαιρούνται από τις απαγορεύσεις που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 7. Η Επιτροπή εκδίδει πράξεις κατ'εξουσιοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 27, για την απόσυρση της εξαίρεσης αυτής για συγκεκριμένη κατηγορία προϊόντων, αν υπάρξει ουσιαστική μεταβολή των συνθηκών, όπως διαπιστώνεται με έκθεση της Επιτροπής.

[...]

14. Σε περίπτωση προϊόντων καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση των οποίων οι πωλήσεις σε επίπεδο Ένωσης αντιστοιχούν στο 3 % τουλάχιστον συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων, οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται από τις 20 Μαΐου 2020.

[...]»

9. Το άρθρο 13 της ίδιας οδηγίας, με τίτλο «Παρουσίαση του προϊόντος», ορίζει τα εξής:

«1. Η επισήμανση των μονάδων συσκευασίας και κάθε εξωτερικής συσκευασίας, καθώς και το ίδιο το προϊόν καπνού, δεν περιλαμβάνουν κανένα στοιχείο ή χαρακτηριστικό το οποίο:

- α) προωθεί το προϊόν καπνού ή ενθαρρύνει την κατανάλωσή του δημιουργώντας εσφαλμένη εντύπωση όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του, τις επιδράσεις του στην υγεία, τους κινδύνους ή τις εκπομπές του· οι επισημάνσεις δεν περιλαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με την περιεκτικότητα σε νικοτίνη, πίσσα ή μονοξειδίο του άνθρακα του προϊόντος καπνού,
- β) υποδηλώνει ότι ένα συγκεκριμένο προϊόν καπνού είναι λιγότερο επιβλαβές από άλλα ή αποσκοπεί στη μείωση των επιπτώσεων ορισμένων επιβλαβών συστατικών του καπνού ή έχει αναζωογονητικές ιδιότητες, ιδιότητες που παρέχουν ενέργεια ή θεραπευτικές, ανανεωτικές, φυσικές ή βιολογικές ιδιότητες ή προσφέρει άλλα οφέλη για την υγεία ή την κοινωνική συμπεριφορά,
- γ) αναφέρεται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα ή επισημαίνει την απουσία τους,

[...]

3. Τα κατά τις παραγράφους 1 και 2 απαγορευμένα στοιχεία και χαρακτηριστικά μπορεί να περιλαμβάνουν κείμενα, σύμβολα, ονόματα, εμπορικά σήματα, απεικονίσεις ή άλλα σήματα, χωρίς να εξαντλούνται σε αυτά.»

B. Το γερμανικό δίκαιο

10. Η οδηγία 2014/40 μεταφέρθηκε στη γερμανική έννομη τάξη ιδίως με τον Gesetz über Tabakerzeugnisse und verwandte Erzeugnisse (νόμο σχετικά με τα προϊόντα καπνού και τα συναφή προϊόντα), της 4ης Απριλίου 2016 (BGBl. 2016 I, σ. 569, στο εξής: TabakerzG), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 20 Μαΐου 2016.

11. Το άρθρο 5 του TabakerzG, που επιγράφεται «Συστατικά», προβλέπει τα εξής:

«(1) Απαγορεύεται η διάθεση στην αγορά:

- 1. τσιγάρων και καπνού για στριφτά τσιγάρα, τα οποία
 - a) περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση ή

- b) περιέχουν αρωματικές ύλες στα συστατικά τους, ή οποιαδήποτε τεχνικά χαρακτηριστικά τα οποία καθιστούν δυνατή την τροποποίηση της μυρωδιάς ή της γεύσης των σχετικών προϊόντων καπνού ή της έντασης του εκλυόμενου καπνού· [...]».

12. Το άρθρο 18 του TabakerzG, το οποίο επιγράφεται «Απαγορεύσεις χάριν της προστασίας των καταναλωτών από εξαπάτηση», προβλέπει τα εξής:

«[...]

(2) Απαγορεύεται η διάθεση στην αγορά προϊόντων καπνού με τοποθέτηση στις μονάδες συσκευασίας, στις εξωτερικές συσκευασίες ή στο ίδιο το προϊόν καπνού πληροφοριών διαφημιστικού περιεχομένου, οι οποίες είναι ικανές να παραπλανήσουν τον καταναλωτή. Τούτο ισχύει ιδίως:

[...]

3. όταν οι πληροφορίες διαφημιστικού περιεχομένου αναφέρονται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή επισημαίνουν την απουσία τους.

[...]»

13. Το άρθρο 47 του TabakerzG, με τίτλο «Μεταβατικές διατάξεις», προβλέπει, στην παράγραφο 4, τα εξής:

«Όσον αφορά τα τσιγάρα και τους καπνούς για στριφτά τσιγάρα των οποίων ο όγκος πωλήσεων εντός της Ένωσης αντιστοιχεί σε ποσοστό τουλάχιστον 3 % μιας συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων, το άρθρο 5, παράγραφος 1, σημείο 1, στοιχείο α, εφαρμόζεται από τις 20 Μαΐου 2020. [...]»

III. Η διαφορά της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

14. Η Planta Tabak είναι οικογενειακή επιχείρηση η οποία κατασκευάζει και εμπορεύεται διάφορους τύπους προϊόντων καπνού. Πριν από τη θέση σε ισχύ της οδηγίας 2014/40, ο αρωματικός καπνός για στριφτά τσιγάρα αποτελούσε έναν από τους τομείς εξειδίκευσεως της εν λόγω επιχείρησης. Ο καπνός που περιέχει μινθόλη αντιπροσώπευε το μεγαλύτερο μέρος αυτής της παραγωγής. Η εν λόγω επιχείρηση εμπορεύεται επίσης μια μικρή γκάμα τσιγάρων, εκ των οποίων τα περισσότερα είναι αρωματικά, καπνό για ναργιλέ καθώς και, σε μικρότερο βαθμό, πουράκια, πούρα και είδη καπνιστού.

15. Ο Γερμανός νομοθέτης ψήφισε, στις 4 Απριλίου 2016, τον TabakerzG προκειμένου να μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη την οδηγία 2014/40. Η Planta Tabak προσέφυγε στις 25 Απριλίου 2016 ενώπιον του Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικού πρωτοδικείου Βερολίνου, Γερμανία), αμφισβητώντας την εφαρμογή, επί των προϊόντων που κατασκευάζει και εμπορεύεται, των διατάξεων του νόμου αυτού των σχετικών με την απαγόρευση διαθέσεως στην αγορά προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, με τις προειδοποιήσεις για την υγεία και με τους κανόνες παρουσιάσεως των προϊόντων. Εντούτοις, το εν λόγω δικαστήριο διατυπώνει αμφιβολίες σχετικά με το κύρος και την ερμηνεία των αντίστοιχων διατάξεων της εν λόγω οδηγίας.

16. Υπ' αυτές τις συνθήκες, με απόφαση της 21ης Απριλίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 27 Απριλίου 2017, το *Verwaltungsgericht Berlin* (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου) ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο, κυρίως, τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) [...] [5]

- β) Είναι οι παράγραφοι 1 και 7 του άρθρου 7 [της οδηγίας 2014/40], σε συνδυασμό με την παράγραφο 14 του ίδιου άρθρου, άκυρες λόγω παραβιάσεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, στο μέτρο που, όσον αφορά τις απαγορεύσεις οι οποίες πρέπει να επιβληθούν από τα κράτη μέλη, καθιερώνουν διάκριση με γνώμονα τον όγκο των πωλήσεων, χωρίς να υπάρχει δικαιολογητικός λόγος για τη διάκριση αυτή;

[...]

- 3) α) Έχει το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', σε συνδυασμό με την παράγραφο 3 [της οδηγίας 2014/40], την έννοια ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να απαγορεύσουν τη χρήση πληροφοριών οι οποίες αναφέρονται σε γεύση, οσμή, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα, ακόμη και στην περίπτωση που δεν πρόκειται για διαφημιστικές πληροφορίες και η χρήση των συστατικών ουσιών εξακολουθεί να επιτρέπεται;
- β) Είναι το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', [της οδηγίας 2014/40] άκυρο ως αντίθετο προς το άρθρο 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [6];»

17. Η *Planta Tabak*, η Ισπανική Κυβέρνηση, η Γαλλική Κυβέρνηση, η Ουγγρική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η Νορβηγική Κυβέρνηση, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου.

18. Η *Planta Tabak*, η Ισπανική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, το Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο καθώς και η Επιτροπή παρέστησαν στην επ' ακροατηρίου συζήτηση, η οποία διεξήχθη στις 21 Μαρτίου 2018.

IV. Εκτίμηση

A. Επί του κύρους του άρθρου 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40 υπό το πρίσμα της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως (πρώτο ερώτημα, υπό β')

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

19. Μία από τις κυριότερες συμβολές της οδηγίας 2014/40 στη νομοθεσία της Ένωσης σχετικά με τα προϊόντα καπνού είναι η απαγόρευση διαθέσεως στην αγορά προϊόντων τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση⁷, η οποία προβλέπεται με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής. Η παράγραφος 7 του εν λόγω άρθρου απαγορεύει, επιπλέον, τη διάθεση στην αγορά προϊόντων καπνού που περιέχουν αρωματικές ουσίες σε οποιοδήποτε από τα συστατικά τους, όπως

5 Δεδομένου ότι οι παρούσες προτάσεις αφορούν ορισμένα συγκεκριμένα ζητήματα της παρούσας υποθέσεως, για τον λόγο που εκτίθεται στο σημείο 4 αυτών, εδώ εξετάζονται μόνον τα κρίσιμα ζητήματα. Το σύνολο των προδικαστικών ερωτημάτων είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο και στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (ΕΕ 2017, C 239, σ. 25).

6 Στο εξής: Χάρτης.

7 Κατά τον ορισμό που δίδει σε αυτή την έννοια το άρθρο 2, σημείο 25, της οδηγίας 2014/40, πρόκειται για «σαφώς αντιληπτή μυρωδιά ή γεύση, διαφορετική από το άρωμα και τη γεύση του καπνού, που προκύπτει από πρόσθετο ή από συνδυασμό προσθέτων, που περιλαμβάνουν, αλλά δεν περιορίζονται σε αυτά, τα φρούτα, τα μπαχαρικά, τα αρωματικά φυτά, την αλκοόλη, την καραμέλα, τη μινθόλη ή τη βανίλια, και η οποία είναι αισθητή πριν ή κατά την κατανάλωση του προϊόντος καπνού».

στα φίλτρα, τα τσιγαρόχαρτα, τις συσκευασίες, τις κάψουλες, ή οποιαδήποτε τεχνικά χαρακτηριστικά καθιστούν δυνατή την τροποποίηση της μυρωδιάς ή της γεύσεως των σχετικών προϊόντων καπνού ή της εντάσεως του εκλυόμενου καπνού. Οι απαγορεύσεις αυτές αφορούν, μέχρι στιγμής, μόνο τα τσιγάρα και τον καπνό για στριφτά τσιγάρα⁸.

20. Επιβάλλοντας τις απαγορεύσεις αυτές, ο νομοθέτης της Ένωσης προσέβλεψε στην απόσυρση από την αγορά των προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν βανίλια, σοκολάτα ή ακόμη και μινθόλη. Η αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2014/40 εκθέτει συναφώς τους λόγους. Κατ' ουσίαν, ο νομοθέτης εκτίμησε ότι τα προϊόντα αυτά είναι ικανά να διευκολύνουν τη μύηση, ιδιαίτερα των νέων, στην κατανάλωση καπνού και να επηρεάσουν τις συνήθειες των καταναλωτών. Όπως έχει επισημάνει το Δικαστήριο, τέτοια αρώματα καλύπτουν ή μετριάζουν την πικρή γεύση του καπνού και συμβάλλουν στην ενθάρρυνση και τη συντήρηση της συνήθειας του καπνίσματος⁹.

21. Οι εν λόγω απαγορεύσεις τέθηκαν, κατ' αρχήν, σε ισχύ στις 20 Μαΐου 2016, ημερομηνία κατά την οποία τα κράτη μέλη όφειλαν να μεταφέρουν την οδηγία 2014/40¹⁰ στην εθνική έννομη τάξη. Εντούτοις, στο άρθρο 7, παράγραφος 14, της εν λόγω οδηγίας προβλέπεται ότι τα προϊόντα καπνού με χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση των οποίων ο όγκος πωλήσεων σε επίπεδο Ένωσης αντιστοιχεί σε ποσοστό τουλάχιστον 3% συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων¹¹ μπορούν να εξακολουθήσουν να διατίθενται στην αγορά μέχρι τις 20 Μαΐου 2020¹².

22. Κατά την Planta Tabak, με την οποία συντάσσεται και το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40 συνεπάγεται αδικαιολόγητη διαφορετική μεταχείριση συγκρίσιμων προϊόντων καπνού και αντιβαίνει, ως εκ τούτου, στην αρχή της ίσης μεταχείρισεως. Συγκεκριμένα, ενώ είναι γενικώς αποδεκτό ότι τα τσιγάρα που περιέχουν μινθόλη υπάγονται στο καθεστώς της μεταβατικής περιόδου που προβλέπει η διάταξη αυτή¹³, η περίοδος αυτή δεν ισχύει, σύμφωνα με τις πληροφορίες που διαθέτει η Planta Tabak, για τον καπνό με μινθόλη για στριφτά τσιγάρα¹⁴. Εξάλλου, η εν λόγω περίοδος δεν ισχύει για προϊόντα που περιέχουν άλλα αρώματα/γεύσεις, όπως βανίλια ή ευκάλυπτο. Εντούτοις, όλα αυτά τα προϊόντα παρουσιάζουν πανομοιότυπα αντικειμενικά χαρακτηριστικά και τους ίδιους κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία.

8 Ο νομοθέτης της Ένωσης εισήγαγε, με το άρθρο 7, παράγραφος 12, της οδηγίας 2014/40, εξαίρεση για τα υπόλοιπα προϊόντα καπνού, όπως ο καπνός πίπας, τα πούρα και τα πουράκια, η οποία και θα διατηρηθεί σε ισχύ εφόσον δεν διαπιστωθεί ουσιαστική μεταβολή των συνθηκών ως προς τον όγκο των πωλήσεων ή τις καταναλωτικές συνήθειες των νέων.

9 Απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψεις 44 και 54).

10 Κατά το άρθρο 29, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/40.

11 Η οδηγία 2014/40 δεν περιέχει ορισμό για την έννοια «κατηγορία προϊόντος». Ωστόσο, το νόημά της είναι δυνατόν να συναχθεί από το άρθρο 2, σημείο 14, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας, το οποίο αναφέρεται στις «κατηγορίες» τις οποίες αποτελούν το τσιγάρο, ο καπνός για στριφτά τσιγάρα, ο καπνός πίπας, ο καπνός για ναργιλέ, το πούρο, το πουράκι, ο καπνός μάσησης, ο καπνός που λαμβάνεται από τη μύτη ή τα προϊόντα καπνού που λαμβάνονται από το στόμα. Στο μέτρο που το άρθρο 7, παράγραφος 12, της εν λόγω οδηγίας περιορίζει προς το παρόν την απαγόρευση των χαρακτηριστικών αρωμάτων/γεύσεων στα τσιγάρα και στον καπνό για στριφτά τσιγάρα, μόνον αυτές οι δύο κατηγορίες μπορούν να εμπίπτουν στο άρθρο 7, παράγραφος 14, της ίδιας οδηγίας.

12 Επιπλέον, το άρθρο 30 της οδηγίας 2014/40 προβλέπει ένα καθεστώς εξαντλήσεως των αποθεμάτων, με τα κράτη μέλη να έχουν τη δυνατότητα να επιτρέπουν μέχρι τις 20 Μαΐου 2017 τη διάθεση στην αγορά προϊόντων καπνού τα οποία έχουν κατασκευαστεί ή τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία πριν από τη θέση σε ισχύ της εν λόγω οδηγίας.

13 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα τσιγάρα που περιέχουν μινθόλη υπάγονται στο ευνοϊκό καθεστώς αυτής της μεταβατικής περιόδου (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψη 100). Η εκτίμηση αυτή στηρίχθηκε στους συγκλίνοντες ισχυρισμούς των διαδικών της υποθέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση εκείνη (βλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-358/14, EU:C:2015:848, υποσημείωση 10).

14 Σε αντίθεση με την προσφεύγουσα της κύριας δίκης, το Συμβούλιο υποστηρίζει ότι ο καπνός για στριφτά τσιγάρα που περιέχει μινθόλη υπάγεται, όπως ακριβώς και τα τσιγάρα που περιέχουν μινθόλη, στη μεταβατική περίοδο που προβλέπεται με το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40. Επομένως, δεν είναι αναγκαίο να εξεταστεί αυτό το ζήτημα με τις παρούσες προτάσεις.

23. Σημειώνω ότι, στις αποφάσεις Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου¹⁵ και Philip Morris Brands κ.λπ.¹⁶, το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί του ότι οι απαγορεύσεις διαθέσεως στην αγορά των προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, τις οποίες προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 7, της οδηγίας 2014/40, είναι έγκυρες υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας. Αντιθέτως, το ζήτημα του κύρους αυτών των διατάξεων, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας αυτής, υπό το πρίσμα της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως δεν έχει εξεταστεί μέχρι σήμερα.

24. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, ως γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, επιβάλλει να μην αντιμετωπίζονται συγκρίσιμες καταστάσεις κατά τρόπο διαφορετικό και διαφορετικές καταστάσεις κατά τον ίδιο τρόπο, εκτός εάν μια τέτοια αντιμετώπιση δικαιολογείται αντικειμενικώς¹⁷.

25. Μεταξύ των διατάξεων τις οποίες αφορά το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40 καθιερώνει μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση. Η διάταξη αυτή κάνει διάκριση μεταξύ των προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, με γνώμονα τον όγκο πωλήσεων καθενός εξ αυτών εντός μιας συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων. Κατά συνέπεια, αφενός, τα τσιγάρα που περιέχουν μινθόλη και των οποίων οι πωλήσεις σε επίπεδο Ένωσης υπερβαίνουν το 3% εντός της κατηγορίας «τσιγάρο» και, αφετέρου, τα τσιγάρα που περιέχουν ένα λιγότερο συνηθισμένο άρωμα/γεύση και οι πωλήσεις τους δεν υπερβαίνουν αυτό το ποσοστό τυγχάνουν διαφορετικής μεταχειρίσεως. Τα πρώτα θα μπορούν να τίθενται σε κυκλοφορία μέχρι τις 20 Μαΐου 2020· τα δεύτερα έπρεπε να αποσυρθούν από την αγορά την 20ή Μαΐου 2016.

26. Συνεπώς, πρέπει να εξεταστεί, κατά πρώτον, αν τα προϊόντα καπνού που περιέχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και των οποίων ο όγκος πωλήσεων δεν υπερβαίνει το όριο του 3%, το οποίο προβλέπεται με το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, και εκείνα τα οποία υπερβαίνουν το εν λόγω όριο τελούν σε συγκρίσιμες καταστάσεις (2). Αν υποθεθεί ότι συντρέχει τέτοια περίπτωση, πρέπει, ακολούθως, να εξεταστεί αν η διαφορετική μεταχείριση η οποία τους επιφυλάσσεται δικαιολογείται αντικειμενικώς (3).

2. *Επί της συγκρισιμότητας των καταστάσεων*

27. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, «ο παρεμφερής χαρακτήρας διαφορετικών καταστάσεων εκτιμάται λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων που τις χαρακτηρίζουν. Τα στοιχεία αυτά πρέπει, ιδίως, να καθορίζονται και να εκτιμώνται με γνώμονα το αντικείμενο και τον σκοπό της πράξεως της Ένωσης με την οποία καθιερώνεται η επίμαχη διάκριση. Απαιτείται, εξάλλου, να λαμβάνονται υπόψη οι αρχές και οι στόχοι του τομέα στον οποίο εμπίπτει η επίμαχη πράξη»¹⁸.

15 Απόφαση της 4ης Μαΐου 2016 (C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψεις 78 έως 104).

16 Απόφαση της 4ης Μαΐου 2016 (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψεις 168 έως 191).

17 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 2004, Arnold André (C-434/02, EU:C:2004:800, σκέψη 68)· της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Arcelor Atlantique et Lorraine κ.λπ. (C-127/07, EU:C:2008:728, σκέψη 23), καθώς και της 4ης Μαΐου 2016, Pillbox 38 (C-477/14, EU:C:2016:324, σκέψη 35).

18 Απόφαση της 12ης Μαΐου 2011, Λουξεμβούργο κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-176/09, EU:C:2011:290, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

28. Η εφαρμογή αυτού του «τεστ» στην παρούσα υπόθεση εγείρει, δεδομένων των υφιστάμενων απόψεων¹⁹, ένα προκαταρκτικό ζήτημα: πρέπει η συγκρισιμότητα των επίμαχων καταστάσεων να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα των γενικών σκοπών τους οποίους επιδιώκει η οδηγία 2014/40 ή των συγκεκριμένων σκοπών του άρθρου 7, παράγραφος 14, της εν λόγω οδηγίας, ή ακόμη βάσει και των δύο αυτών εκτιμήσεων;

29. Λαμβανομένης υπόψη της αναλύσεως σε δύο στάδια την οποία εφαρμόζει το Δικαστήριο στη νομολογία του –συγκρισιμότητα των καταστάσεων, αντικειμενική δικαιολόγηση–, η λογική είναι, κατά τη γνώμη μου, η ακόλουθη. Κατά την εξέταση της συγκρισιμότητας, πρέπει να διαπιστωθεί αν οι υπό εξέταση καταστάσεις είναι, *κατ' αρχήν*, συγκρίσιμες, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών τους οποίους επιδιώκει γενικώς η επίμαχη νομική πράξη. Ακολούθως, κατά την εξέταση της αιτιολογήσεως, πρέπει να προσδιοριστεί αν, παρά την *κατ' αρχήν* συγκρισιμότητα, υφίστανται, *όσον αφορά μια συγκεκριμένη διάταξη αυτής της νομικής πράξεως*, ειδικοί λόγοι, συνάδοντες με το αντικείμενο και τον σκοπό της εν λόγω νομικής πράξεως, που είναι ικανοί να δικαιολογήσουν διαφορετική μεταχείριση.

30. Εν συνόψει, προκειμένου να γίνει σύγκριση μεταξύ της καταστάσεως των προϊόντων καπνού που περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και των οποίων οι πωλήσεις υπερβαίνουν το όριο του 3% σε μια συγκεκριμένη κατηγορία προϊόντων και της καταστάσεως όσων προϊόντων δεν υπερβαίνουν αυτό το όριο, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να ληφθούν υπόψη οι γενικοί σκοποί τους οποίους επιδιώκει η οδηγία 2014/40. Οι ειδικοί σκοποί του άρθρου 7, παράγραφος 14, της εν λόγω οδηγίας πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εξεταστούν, εφόσον συντρέχει περίπτωση, στο στάδιο της αντικειμενικής δικαιολογήσεως.

31. Όσον αφορά τους σκοπούς της οδηγίας 2014/40, υπενθυμίζω ότι, κατά το άρθρο 1, η οδηγία αυτή έχει έναν διπλό, ενδεχομένως τριπλό, σκοπό. Ο σκοπός αυτός συνίσταται στη διευκόλυνση της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς προϊόντων καπνού και συναφών προϊόντων, με βάση ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας, ιδιαίτερα των νέων, και στην τήρηση των υποχρεώσεων της Ένωσης, όπως αυτές απορρέουν από τη σύμβαση-πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας για τον έλεγχο του καπνού (ΣΠΕΚ)²⁰.

32. Λαμβανομένου υπόψη αυτού του τριπλού σκοπού, ο νομοθέτης της Ένωσης εκτίμησε ότι όλα τα προϊόντα καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση πρέπει, *κατ' αρχήν*²¹, να υπαχθούν στο ίδιο νομικό καθεστώς. Ο νομοθέτης έκρινε ότι όλα αυτά τα προϊόντα μπορούν να διευκολύνουν την έναρξη καταναλώσεως καπνού ή να επηρεάσουν τις συνήθειες των καταναλωτών. Συναφώς, η θέσπιση μέτρων εναρμονίσεως, βάσει του άρθρου 114 ΣΛΕΕ, είχε ακριβώς ως αντικείμενο την αποφυγή «των μέτρων που προβλέπουν αδικαιολόγητες διαφορές αντιμετώπισης μεταξύ διαφορετικών τύπων αρωματισμένων τσιγάρων»²². Σκοπός των μέτρων αυτών ήταν, γενικώς, η εξάλειψη και η πρόληψη κάθε αποκλίσεως μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών σχετικά με τη χρησιμοποίηση συστατικών τα οποία προσδίδουν στον καπνό ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση.

19 Κατά την Planta Tabak, τα διάφορα προϊόντα καπνού που μπορούν να υπάγονται στο άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40 τελούν σε συγκρίσιμες καταστάσεις, *λαμβάνομένου υπόψη του σκοπού της προστασίας της ανθρώπινης υγείας* τον οποίο επιδιώκει η εν λόγω οδηγία. Αντιθέτως, κατά το Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή, αυτά τα διαφορετικά προϊόντα δεν βρίσκονται σε συγκρίσιμες καταστάσεις, *λαμβάνομένων υπόψη των σκοπών αυτής της διατάξεως*, ένας εκ των οποίων είναι η παροχή περισσότερου χρόνου στους καταναλωτές (βλ. σημεία 39 επ. των παρούσων προτάσεων).

20 Υπογραφέισα στη Γενεύη στις 21 Μαΐου 2003 (στο εξής: ΣΠΕΚ).

21 Πλην εξαιρέσεως προβλεπόμενης από το άρθρο 7, παράγραφος 12, της οδηγίας 2014/40.

22 Αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2014/40.

33. Κατά τα λοιπά, η ΣΠΕΚ, την οποία ο νομοθέτης της Ένωσης είχε τη βούληση να θέσει σε εφαρμογή, δεν κάνει διάκριση μεταξύ των προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση. Οι κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή των άρθρων 9 και 10 της εν λόγω συμβάσεως επιβάλλουν ιδίως την κατάργηση των συστατικών που χρησιμοποιούνται, μεταξύ άλλων, για τη βελτίωση της γεύσεως του προϊόντος, χωρίς να κάνουν οποιαδήποτε διάκριση μεταξύ των διαφορετικών αρωματικών ουσιών που μπορούν να προστεθούν στα προϊόντα καπνού²³.

34. Το Δικαστήριο εφάρμοσε την ίδια προσέγγιση στις αποφάσεις της 4ης Μαΐου 2016, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου και Philip Morris Brands κ.λπ.²⁴, κρίνοντας ότι οι διάφοροι τύποι προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση έχουν, αφενός, παρεμφερή αντικειμενικά χαρακτηριστικά και, αφετέρου, ανάλογα αποτελέσματα ως προς τη μύηση στο κάπνισμα και τη συντήρηση της συνήθειας του καπνίσματος.

35. Από τις ανωτέρω σκέψεις συνάγεται ότι το σύνολο των προϊόντων καπνού με άρωμα/γεύση τα οποία εμπίπτουν στις προβλεπόμενες με το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 7, της οδηγίας 2014/40 απαγορεύσεις χρήσεως χαρακτηριστικών αρωμάτων/γεύσεων τελούν σε συγκρίσιμες καταστάσεις για τους σκοπούς εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, χωρίς ο όγκος των πωλήσεών τους εντός της Ένωσης να έχει συναφώς κάποια σημασία.

3. Επί της υπάρξεως αντικειμενικής δικαιολογήσεως

36. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η διαφορετική μεταχείριση συγκρίσιμων καταστάσεων δικαιολογείται «εφόσον στηρίζεται σε αντικειμενικό και εύλογο κριτήριο, δηλαδή εφόσον είναι σχετική με τον νομίμως επιδιωκόμενο από την επίμαχη νομοθεσία σκοπό, η δε διαφορά αυτή είναι ανάλογη με τον σκοπό που επιδιώκεται με τη μεταχείριση αυτή»²⁵.

37. Δεδομένου ότι η οδηγία 2014/40 αποτελεί νομοθετική πράξη της Ένωσης, απόκειται στον νομοθέτη της Ένωσης να αποδείξει την ύπαρξη ενός τέτοιου κριτηρίου, παρέχοντας στο Δικαστήριο τα αναγκαία προς τούτο στοιχεία²⁶.

38. Πάντως, το Δικαστήριο αναγνωρίζει στον νομοθέτη της Ένωσης ευρεία εξουσία εκτιμήσεως σε τομέα όπως αυτός της παρούσας υποθέσεως, ο οποίος συνεπάγεται εκ μέρους του επιλογές πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής φύσεως και στο πλαίσιο του οποίου ο νομοθέτης αυτός καλείται να προβεί σε σύνθετες εκτιμήσεις. Το Δικαστήριο δεν αντικαθιστά την κρίση του νομοθέτη με τη δική του. Ασκεί απλώς περιορισμένο δικαστικό έλεγχο, επιχειρώντας να διακριβώσει αν ένα μέτρο ενδεχομένως είναι *προδήλως ακατάλληλο* σε σχέση με τον σκοπό που επιδιώκει ο νομοθέτης²⁷. Όσον αφορά, πιο συγκεκριμένα, τον έλεγχο της τηρήσεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, δεν γίνονται δεκτές ρυθμίσεις που εισάγουν *αυθαίρετη* διαφορετική μεταχείριση, δηλαδή εκείνες οι οποίες *προδήλως* δεν στηρίζονται σε αντικειμενικά και κατάλληλα σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό κριτήρια²⁸.

23 Τμήμα 3.1.2.2 των κατευθυντήριων γραμμών αυτών. Έγγραφο διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.who.int/fctc/treaty_instruments/guidelines_articles_9_10_2017_french.pdf (τελευταία πρόσβαση στις 25 Ιουνίου 2018).

24 Αποφάσεις της 4ης Μαΐου 2016 (C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψεις 48 έως 54) καθώς και (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 114).

25 Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Arcelor Atlantique et Lorraine κ.λπ. (C-127/07, EU:C:2008:728, σκέψη 47 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

26 Βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Arcelor Atlantique et Lorraine κ.λπ. (C-127/07, EU:C:2008:728, σκέψη 48 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

27 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 14ης Μαρτίου 1973, Westzucker (57/72, EU:C:1973:30, σκέψη 14)· της 10ης Δεκεμβρίου 2002, British American Tobacco (Investments) και Imperial Tobacco (C-491/01, EU:C:2002:741, σκέψη 123), καθώς και της 17ης Δεκεμβρίου 2015, Neptune Distribution (C-157/14, EU:C:2015:823, σκέψη 76). Βλ., επίσης, υπ' αυτή την έννοια, τις προτάσεις μου στην υπόθεση Swedish Match (C-151/17, EU:C:2018:241, σημείο 41).

28 Βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Arcelor Atlantique et Lorraine κ.λπ. (C-127/07, EU:C:2008:728, σκέψη 58 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

39. Εν προκειμένω, η αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2014/40 εκθέτει έναν πρώτο δικαιολογητικό λόγο για τη διαφορετική μεταχείριση που καθιερώνει το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας αυτής. Κατά τη σκέψη αυτή, τα προϊόντα με χαρακτηριστικά αρώματα/γεύσεις των οποίων ο όγκος πωλήσεων είναι μεγάλος θα πρέπει να καταργηθούν σταδιακά εντός εκτεταμένου χρονικού διαστήματος, «ώστε να δοθεί στους καταναλωτές επαρκής χρόνος μετάβασης σε άλλα προϊόντα»²⁹.

40. Συναφώς, το Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή διευκρινίζουν με τις παρατηρήσεις τους ότι ο νομοθέτης θέλησε να λάβει υπόψη το γεγονός ότι η χρήση ορισμένων χαρακτηριστικών αρωμάτων/γεύσεων από τους καταναλωτές έχει όντως παγιωθεί και έχει ως εκ τούτου αποκτήσει μείζονα σημασία για τις καταναλωτικές τους συνήθειες. Ωστόσο, τέτοιες συνήθειες δεν μπορούν να αποβληθούν παρά μόνο σταδιακά.

41. Επιπλέον, το Δικαστήριο, στις αποφάσεις Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου και Philip Morris Brands κ.λπ.³⁰, συνήγαγε έναν άλλο δικαιολογητικό λόγο σχετικά με τη μεταβατική περίοδο που προβλέπεται στο άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40. Στο πλαίσιο της εξετάσεως σχετικά με το κύρος, υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, της απαγορεύσεως διαθέσεως στην αγορά προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτή η μεταβατική περίοδος έχει επίσης σκοπό να παράσχει ένα χρονικό διάστημα προσαρμογής στη βιομηχανία καπνού³¹.

42. Οι δύο αυτοί δικαιολογητικοί λόγοι διέπονται από την ίδια λογική: την αποφυγή ορισμένων οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων που θα μπορούσε να προκαλέσει η απότομη απαγόρευση προϊόντων υψηλής παραγωγής και καταναλώσεως εντός της Ένωσης.

43. Από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της οδηγίας 2014/40 προκύπτει επίσης ότι, κατά τη διάρκεια της νομοθετικής διαδικασίας, προτάθηκε να μην απαγορευθούν τα προϊόντα καπνού τα οποία περιέχουν μινθόλη, διότι η χρήση τους από τους καταναλωτές θεωρήθηκε ότι έχει παγιωθεί. Κατά συνέπεια, η μεταβατική περίοδος που προβλέπεται με το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40 προφανώς αποτελεί, τουλάχιστον εν μέρει, προϊόν πολιτικού συμβιβασμού μεταξύ, αφενός, όσων επιθυμούσαν την πλήρη εξαίρεση αυτών των προϊόντων από την απαγόρευση χρήσεως χαρακτηριστικών αρωμάτων/γεύσεων και, αφετέρου, εκείνων που τάσσονταν υπέρ της εφαρμογής της απαγορεύσεως αυτής επί των εν λόγω προϊόντων³².

²⁹ Η υπογράμμιση δική μου.

³⁰ Αποφάσεις της 4ης Μαΐου 2016 (C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψεις 99, 100 και 102), και της 4ης Μαΐου 2016 (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψεις 187, 188 και 190).

³¹ Προσδιορίζω, εν παρόδω, ότι, κατά τη γνώμη μου, αυτές οι δύο αποφάσεις δεν πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι ο νομοθέτης της Ένωσης, όταν απαγορεύει την κατασκευή και τη διάθεση στην αγορά ορισμένων προϊόντων, πρέπει να προβλέπει συστηματικά μια μεταβατική περίοδο. Μία τέτοια περίοδος καθιστά, βεβαίως, δυνατόν οι οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες αυτής της απαγορεύσεως και καταδεικνύει, ως εκ τούτου, την αναλογικότητά της. Δεν πρόκειται εντούτοις για εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση, δεδομένου ότι μια απαγόρευση χωρίς την πρόβλεψη μεταβατικής περιόδου θα μπορούσε να είναι κάλλιστα δικαιολογημένη και αναγκαία λαμβανομένων υπόψη ιδιαίτερως σημαντικών εκτιμήσεων, όπως η προστασία της ανθρώπινης υγείας.

³² Υπενθυμίζω ότι η καταρτισθείσα από την Επιτροπή πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την κατασκευή, την παρουσίαση και την πώληση των προϊόντων καπνού και των συναφών προϊόντων [COM(2012) 788 τελικό] δεν περιλάμβανε καμία διάταξη αντίστοιχη με το εν λόγω άρθρο 7, παράγραφος 14. Η εμφάνιση αυτής της διατάξεως ανατρέπει στην πρώτη συζήτηση αυτής της προτάσεως στο Κοινοβούλιο. Προτάθηκαν τότε σε κοινοβουλευτικές επιτροπές διάφορες τροπολογίες που αποσκοπούσαν στην πλήρη εξαίρεση των προϊόντων καπνού που περιέχουν μινθόλη από την απαγόρευση χρήσεως χαρακτηριστικών αρωμάτων/γεύσεων. Ειδικότερα, η επιτροπή εσωτερικής αγοράς και προστασίας των καταναλωτών πρότεινε μια τροπολογία βάσει της οποίας τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να εξακολουθούν να επιτρέπουν «ορισμένα παραδοσιακά αρώματα καπνού που δεν είναι δυνατόν να ταξινομηθούν με τα άλλα αρώματα καπνού. Η μινθόλη θεωρείται παραδοσιακό άρωμα καπνού». Σχετικές προτάσεις είχαν υποβληθεί από την επιτροπή διεθνούς εμπορίου καθώς και από την επιτροπή γεωργίας και ανάπτυξης της υπαίθρου [βλ. την έκθεση της επιτροπής περιβάλλοντος, δημόσιας υγείας και ασφάλειας των τροφίμων και τις γνωμοδοτήσεις της επιτροπής διεθνούς εμπορίου, της επιτροπής βιομηχανίας, έρευνας και ενέργειας, της επιτροπής εσωτερικής αγοράς και προστασίας των καταναλωτών, της επιτροπής γεωργίας και ανάπτυξης της υπαίθρου και της επιτροπής νομικών θεμάτων (A7-0276/2013)]. Μεταξύ των τροπολογιών που υιοθετήθηκαν από το Κοινοβούλιο, στις 8 Οκτωβρίου 2013 [P7_TA (2013) 398] περιλαμβάνεται η προσθήκη διατάξεως, σύμφωνα με την οποία η απαγόρευση χρήσεως χαρακτηριστικών αρωμάτων/γεύσεων δεν θα έπρεπε να εφαρμοστεί «στη χρήση μινθόλης σε όλες τις εμπορικές μορφές της που είναι γνωστές κατά την ημερομηνία δημοσίευσής της παρούσας οδηγίας και για χρονικό διάστημα πέντε ετών [...]». Τελικώς, στη θέση που καθορίστηκε κατόπιν της πρώτης αναγνώσεως στις 26 Φεβρουαρίου 2014 [EP-PE_TC1-COD (2012) 366], το εν λόγω θεσμικό όργανο πρότεινε την προσθήκη της τελευταίας περιόδου της αιτιολογικής σκέψεως 16 και του άρθρου 7, υπό την ισχύουσα διατύπωσή τους, και οι διατάξεις αυτές διατηρήθηκαν μετά το πέρας της νομοθετικής διαδικασίας.

44. Το αιτούν δικαστήριο αμφιβάλλει για το κατά πόσον τέτοιοι δικαιολογητικοί λόγοι συνάδουν με τον σκοπό της προστασίας της ανθρώπινης υγείας, τον οποίο επιδιώκει η οδηγία 2014/40. Φρονώ, εντούτοις, ότι, σε έναν τομέα τόσο πολύπλοκο, ευαίσθητο και σημαντικό από οικονομικής απόψεως όπως είναι αυτός της νομοθεσίας περί προϊόντων καπνού, ο νομοθέτης της Ένωσης, επιβάλλοντας μια σταδιακή απαγόρευση διαθέσεως στην αγορά των προϊόντων καπνού που περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, δεν υπερέβη το ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει.

45. Συναφώς, ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι ο νομοθέτης της Ένωσης μετέθεσε, για περιορισμένο μόνο χρονικό διάστημα, την έναρξη ισχύος της απαγορεύσεως ορισμένων προϊόντων καπνού που περιέχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση. Κατά τη γνώμη μου, ο νομοθέτης είχε τη δυνατότητα να υλοποιήσει τον σκοπό προστασίας της ανθρώπινης υγείας σταδιακά, προβλέποντας παρεκκλίσεις περιορισμένης εκτάσεως ή κατάλληλες μεταβατικές περιόδους³³.

46. Εξάλλου, το Δικαστήριο παγίως δέχεται ότι ο νομοθέτης της Ένωσης, όταν καλείται να ρυθμίσει μια περίπλοκη κατάσταση, δύναται να προβλέπει τη σταδιακή λήψη μέτρων, υπό την προϋπόθεση να στηρίζεται η επιλογή του σε κριτήρια αντικειμενικά και κατάλληλα σε σχέση με τους σκοπούς που επιδιώκει³⁴.

47. Ωστόσο, η απόσυρση από την αγορά, αρχικώς, των «εξειδικευμένων» προϊόντων και, ακολούθως, των προϊόντων που είναι εδραιωμένα στις συνήθειες των καταναλωτών, με κριτήριο των όγκων των πωλήσεων τους σε μια συγκεκριμένη κατηγορία προϊόντων ανταποκρίνεται, κατά τη γνώμη μου, στις ανωτέρω προϋποθέσεις.

48. Αφενός, το κριτήριο αυτό είναι *αντικειμενικό* όσον αφορά τα επίμαχα προϊόντα. Οποιοδήποτε προϊόν, ανεξαρτήτως των χαρακτηριστικών του, μπορεί να υπαχθεί στη μεταβατική περίοδο του άρθρου 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, εφόσον ο όγκος πωλήσεων του υπερβαίνει το προβλεπόμενο όριο. Πράγματι, όπως υπομνήσθηκε³⁵, οι τροπολογίες από τις οποίες προέκυψε αυτή η διάταξη και τις οποίες πρότεινε το Κοινοβούλιο αφορούσαν ρητά τη μινθόλη και τα προϊόντα που περιέχουν αυτή την αρωματική ύλη. Επιβάλλεται, ωστόσο, η διαπίστωση ότι ο νομοθέτης επανεξέτασε τη θέση του και θέσπισε, τελικώς, ένα ουδέτερο κριτήριο.

49. Εξάλλου, το κριτήριο του όγκου των πωλήσεων είναι ουδέτερο όσον αφορά τους κατασκευαστές. Ο νομοθέτης έλαβε ως βάση όχι τα αντίστοιχα μερίδια αγοράς τους, αλλά το σύνολο των πωλήσεων κάθε προϊόντος. Όσον αφορά το επιχείρημα της Planta Tabak ότι τα προϊόντα καπνού που υπερβαίνουν το προβλεπόμενο με το εν λόγω άρθρο 7, παράγραφος 14, όριο του 3% διατίθενται στην αγορά κατά κύριο λόγο από τις λίγες πολυεθνικές του καπνού, ενώ τα «εξειδικευμένα» προϊόντα κατασκευάζονται ως επί το πλείστον από μικρές ή μεσαίες επιχειρήσεις, η δικογραφία την οποία διαθέτει το Δικαστήριο δεν καθιστά δυνατή την επαλήθευσή του. Από τη δικογραφία αυτή προκύπτει όμως ότι η προσφεύγουσα της κύριας δίκης παράγει η ίδια τσιγάρα με άρωμα/γεύση και ότι το Συμβούλιο υποστηρίζει, χωρίς να αμφισβητείται, ότι οι πολυεθνικές εταιρίες εμπορεύονται επίσης «εξειδικευμένα» προϊόντα. Εν πάση περιπτώσει, το επιχείρημα αυτό, ακόμη και αν ευσταθούσε, δεν θα είχε, κατά τη γνώμη μου, καθοριστική σημασία. Κάθε πολιτική έχει δυσμενή αποτελέσματα για ορισμένα πρόσωπα. Όπως διευκρινίστηκε στο σημείο 38 των παρουσών προτάσεων, αυτό που έχει σημασία για τον δικαστή της Ένωσης είναι να μη βασίζεται η διάκριση μεταξύ ωφελουμένων και πληττομένων σε ένα αυθαίρετο κριτήριο. Εντούτοις, εν προκειμένω, η επιλογή του κριτηρίου του όγκου των πωλήσεων δεν μπορεί να θεμελιώσει τέτοια κριτική.

33 Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 1ης Μαρτίου 2011, Association belge des Consommateurs Test-Achats κ.λπ. (C-236/09, EU:C:2011:100, σκέψεις 21 έως 23).

34 Βλ., μεταξύ άλλων, υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 29ης Φεβρουαρίου 1984, Rewe-Zentrale (37/83, EU:C:1984:89, σκέψη 20)· της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Arcelor Atlantique et Lorraine κ.λπ. (C-127/07, EU:C:2008:728, σκέψη 63)· της 17ης Οκτωβρίου 2013, Schaible (C-101/12, EU:C:2013:661, σκέψη 91), καθώς και της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ. (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψεις 63 και 134).

35 Βλ. υποσημείωση 32 των παρουσών προτάσεων.

50. Συγκεκριμένα, αφετέρου, το κριτήριο αυτό είναι *κατάλληλο* σε σχέση με τους διάφορους καθορισμένους σκοπούς, οι οποίοι συνίστανται στην παροχή χρόνου στους μεν καταναλωτές να αλλάξουν τις σταθερές τους συνήθειές τους, στη δε βιομηχανία να προσαρμοστεί³⁶. Από αυτή την άποψη, ο όγκος πωλήσεων, υποδεικνύοντας την αντιστοιχία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, απηχεί τόσο τις σταθερές συνήθειες των καταναλωτών όσο και την οικονομική σημασία της παραγωγής της Ένωσης, την οποία αφορά η απαγόρευση χρήσεως χαρακτηριστικών αρωμάτων/γεύσεων.

51. Κατά τα λοιπά, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, το κριτήριο του όγκου πωλήσεων εντός της Ένωσης έχει επίσης σημασία υπό το πρίσμα της νομικής βάσεως της οδηγίας 2014/40, ήτοι του άρθρου 114 ΣΛΕΕ, και του σκοπού της εναρμονίσεως τον οποίο επιδιώκει η οδηγία αυτή. Συγκεκριμένα, οι επιπτώσεις της απαγορεύσεως ορισμένων προϊόντων επί της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς εξαρτώνται, μέχρι ενός βαθμού, από το μέγεθος των συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών. Το εν λόγω κριτήριο αποτελεί, και ως προς την πτυχή αυτή, στοιχείο ενδεικτικό των συναλλαγών αυτών.

52. Φρονώ επίσης ότι ο νομοθέτης, επιλέγοντας όριο της τάξεως του 3 % επί του όγκου πωλήσεων σε επίπεδο Ένωσης εντός συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων, δεν υπερέβη το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει. Ο τελευταίος μπορούσε ευλόγως να θεωρήσει ότι ένας όγκος πωλήσεων της τάξεως του 3 % σε μια συγκεκριμένη κατηγορία προϊόντων απηχεί σημαντικές καταναλωτικές συνήθειες και αξιοσημείωτη παραγωγή.

53. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, εκτιμώ ότι η διαφορετική μεταχείριση συγκρίσιμων προϊόντων καπνού, την οποία καθιερώνει το άρθρο 7, παράγραφος 14, της οδηγίας 2014/40, είναι αντικειμενικώς δικαιολογημένη. Κατά συνέπεια, η διάταξη αυτή είναι, κατά την άποψή μου, έγκυρη υπό το πρίσμα της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως.

B. Επί της ερμηνείας του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 (τρίτο ερώτημα, υπό α')

54. Με τη θέση σε ισχύ, στις 20 Μαΐου 2016, των απαγορεύσεων που προβλέπονται με το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 7, της οδηγίας 2014/40, η πλειονότητα των προϊόντων καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση δεν μπορούν πλέον να πωλούνται εντός της Ένωσης.

55. Εντούτοις, ορισμένα από τα προϊόντα αυτά μπορούν να εξακολουθήσουν να παράγονται και να διατίθενται νομίμως στην αγορά ακόμη μετά από αυτή την ημερομηνία. Αφενός, όπως επισημάνθηκε στο πλαίσιο του πρώτου ερωτήματος, υπό β'³⁷, τα προϊόντα καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και των οποίων οι πωλήσεις σε επίπεδο Ένωσης αντιστοιχούν τουλάχιστον σε ποσοστό 3 % εντός μιας συγκεκριμένης κατηγορίας προϊόντων –δηλαδή, ιδίως, τα τσιγάρα που περιέχουν μινθόλη– θα απαγορευθούν μόνο από τις 20 Μαΐου 2020. Αφετέρου, τα υπόλοιπα προϊόντα καπνού, πλην των τσιγάρων και του καπνού για στριφτά τσιγάρα –δηλαδή, ιδίως, ο καπνός πίπας, τα πούρα και τα πουράκια– θα εξακολουθήσουν να τίθενται σε κυκλοφορία και μάλιστα για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα³⁸.

36 Και άλλες εκτιμήσεις μπορούν ακόμη να δικαιολογήσουν τη διαφορετική μεταχείριση καθιερωμένων και «εξειδικευμένων» προϊόντων. Εν προκειμένω, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η απόσυρση από την κυκλοφορία, χωρίς μεταβατική περίοδο, των προϊόντων καπνού που έχουν υψηλή κατανάλωση θα μπορούσε ενδεχομένως να έχει ως παράπλευρη συνέπεια την ανάπτυξη παράνομου εμπορίου για τα εν λόγω προϊόντα. Ένας τέτοιος κίνδυνος θα ήταν ωστόσο περιορισμένος όσον αφορά αρωματικά προϊόντα καπνού με χαμηλές πωλήσεις εντός της Ένωσης. Οι πιθανότητες προσπορισμού κέρδους από το παράνομο εμπόριο των τελευταίων προϊόντων θα ήταν ασήμαντες, λαμβανομένης υπόψη της χαμηλής ζήτησής τους. Σημειώνω εντούτοις ότι το Δικαστήριο απέρριψε ένα παρόμοιο επιχειρήμα στην απόφασή του της 4ης Μαΐου 2016, Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-358/14, EU:C:2016:323, σκέψη 88).

37 Βλ. ιδίως σημείο 21 των παρουσών προτάσεων.

38 Βλ. άρθρο 7, παράγραφος 12, της οδηγίας 2014/40. Μπορούν επίσης να αναφερθούν τα προϊόντα καπνού τα οποία υπάγονται στο ευνοϊκό καθεστώς εξαντλήσεως των αποθεμάτων που προβλέπει το άρθρο 30 αυτής της οδηγίας (βλ. υποσημείωση 12 των παρουσών προτάσεων). Λαμβανομένου υπόψη του περιθωριακού σε σημασία χαρακτήρα τους, τα εν λόγω προϊόντα δεν θα μνημονευθούν στη συνέχεια των παρουσών προτάσεων.

56. Τούτου δοθέντος, κατά το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40, η επισήμανση των μονάδων συσκευασίας, οι εξωτερικές συσκευασίες καθώς και τα ίδια τα προϊόντα καπνού δεν επιτρέπεται να περιλαμβάνουν «*κανένα στοιχείο ή χαρακτηριστικό*» το οποίο «*αναφέρεται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα ή επισημαίνει την απουσία τους*». Η παράγραφος 3 του εν λόγω άρθρου προβλέπει ότι τα απαγορευμένα στοιχεία και χαρακτηριστικά συνίστανται σε «*κείμενα, σύμβολα, ονόματα, εμπορικά σήματα, απεικονίσεις ή άλλα σήματα*», χωρίς να εξαντλούνται σε αυτά³⁹.

57. Κατά την Planta Tabak, με την οποία συντάσσεται ως προς αυτό το σημείο και το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει το εξής παράδοξο, δηλαδή να μπορούν μεν οι κατασκευαστές προϊόντων καπνού να εμπορεύονται νομίμως ορισμένα προϊόντα καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, αλλά να μην μπορούν να κατονομάσουν το άρωμα/γεύση το οποίο περιέχουν τα προϊόντα καπνού στην επισήμανση των μονάδων συσκευασίας, των εξωτερικών συσκευασιών καθώς και των ίδιων των προϊόντων καπνού⁴⁰.

58. Όμως, χωρίς μια τέτοια μνεία, οι καταναλωτές δεν μπορούν να αναγνωρίσουν τα προϊόντα αρωματικού καπνού, ή, αντίστροφα, όσα δεν υπάγονται σε αυτή την κατηγορία. Πέραν αυτών των πρακτικών πτυχών, η απαγόρευση που προβλέπει το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 εγείρει ένα ζήτημα οικονομικής φύσεως. Στον βαθμό που τα απαγορευμένα στοιχεία και χαρακτηριστικά περιέχουν εμπορικά σήματα⁴¹, οι κατασκευαστές προϊόντων καπνού θα ήταν υποχρεωμένοι να αποσύρουν εκείνα τα εμπορικά σήματα τα οποία αναφέρονται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλο πρόσθετο συστατικό.

59. Υπ' αυτές τις συνθήκες, το αιτούν δικαστήριο καλεί το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 αφορά μόνο τα στοιχεία ή χαρακτηριστικά που έχουν σκοπό προωθήσεως ή διαφημίσεως, τα οποία δεν συνιστούν απλή πληροφορία σχετικά με την ύπαρξη αρώματος, μυρωδιάς, αρωματικής ύλης ή άλλων προσθέτων σε ένα συγκεκριμένο προϊόν καπνού, ή αν απαγορεύεται ακόμη και αυτή καθαυτή η μνεία μιας τέτοιας πληροφορίας⁴².

60. Το Δικαστήριο, στην απόφαση Philip Morris Brands κ.λπ.⁴³, έκρινε ότι η προβλεπόμενη με το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 απαγόρευση οποιουδήποτε στοιχείου ή χαρακτηριστικού στις επισημάνσεις των μονάδων συσκευασίας, στις εξωτερικές συσκευασίες καθώς και στα ίδια τα προϊόντα καπνού, το οποίο αναφέρεται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα, ισχύει ανεξαρτήτως του αν οι επίμαχες πληροφορίες είναι αντικειμενικά ορθές.

61. Ομοίως, κατά τη γνώμη μου, δεν χωρεί καμία αμφιβολία ότι η διάταξη αυτή απαγορεύει ακόμη και τη μνεία ουδέτερων και μη διαφημιστικού περιεχομένου πληροφοριών, καθώς το γράμμα της ως άνω διατάξεως δεν επιδέχεται διαφορετική ερμηνεία.

39 Η υπογράμμιση δική μου.

40 Ειδικότερα, η Planta Tabak εμπορεύεται τα προϊόντα της με ονομασίες και εμπορικά σήματα που αναφέρονται, κατά κοινή λογική, στο άρωμα/γεύση το οποίο περιέχουν, όπως «Rum and Maple» και «PL 88 Menthol» για τον καπνό για στριφτά τσιγάρα, «Danish Black Vanilla Mixture» και «McLintock Wild Cherry» για τον καπνό πίπας καθώς και «Unitas Excellent Lemon Mint» και «Black Vanilla» για τα τσιγάρα. Εντούτοις, η κυκλοφορία ορισμένων από τα εν λόγω προϊόντα, και συγκεκριμένα του καπνού πίπας, θα εξακολουθεί να επιτρέπεται και μετά την 20ή Μαΐου 2016.

41 Κατά το άρθρο 13, παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/40.

42 Η γενική εισαγγελέας J. Kokott, στις προτάσεις της στις υποθέσεις Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-358/14, EU:C:2015:848, σημείο 28), και Philip Morris Brands κ.λπ. (C-547/14, EU:C:2015:853, σημείο 224), εκφράστηκε υπέρ μιας περιοριστικής ερμηνείας του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40. Κατά τη γενική εισαγγελέα, αυτή η διάταξη επιτρέπει την τοποθέτηση επί της συσκευασίας ουδέτερης και μη διαφημιστικής αναφοράς αρωματικών υλών των οποίων η χρησιμοποίηση επιτρέπεται ακόμη κατ' εξαίρεση, τούτο δε προκειμένου να παρέχεται στους καταναλωτές η δυνατότητα να αναγνωρίζουν αυτά τα προϊόντα.

43 Απόφαση της 4ης Μαΐου 2016 (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 141).

62. Όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, οι όροι του εν λόγω άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', δεν επιβάλλουν οποιονδήποτε περιορισμό όσον αφορά τις πληροφορίες που αποσκοπούν στην εμπορική προώθηση ή έχουν διαφημιστικό περιεχόμενο. Γίνεται μόνο λόγος για το σύνολο («κανένα») των στοιχείων και χαρακτηριστικών που «αναφέρονται» σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα. Η ανάγνωση της παραγράφου 3 αυτού του άρθρου, σύμφωνα με την οποία τα απαγορευμένα στοιχεία συνίστανται, «χωρίς να εξαντλούνται σε αυτά», σε κείμενα, σύμβολα, ονόματα, εμπορικά σήματα, απεικονίσεις ή «άλλα [...]», ενισχύει αυτή την εντύπωση γενικότητας.

63. Επιπλέον, μολονότι ο νομοθέτης της Ένωσης έκανε χρήση, στα στοιχεία α', β' και ε' του άρθρου 13, παράγραφος 1, όρων οι οποίοι μπορούν ενδεχομένως να παραπέμπουν σε ορισμένη διαφημιστική προβολή ενός συγκεκριμένου προϊόντος («προωθεί»· «ενθαρρύνει»· «υποδηλώνει»), εντούτοις, ο όρος «αναφέρεται» που χρησιμοποιείται στο στοιχείο γ' έχει σχέση μόνο με το ζήτημα του αν, αντικειμενικώς, μία πληροφορία σχετική με γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα αναγράφεται επί των μονάδων συσκευασίας, των εξωτερικών συσκευασιών καθώς και των ίδιων των προϊόντων καπνού⁴⁴.

64. Κατά τα λοιπά, η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από τις αιτιολογικές σκέψεις 25 και 27 της οδηγίας 2014/40. Συναφώς, από τις σκέψεις αυτές συναγεται ότι ο νομοθέτης της Ένωσης αποσκοπούσε στην απαγόρευση όλων των στοιχείων παρουσιάσεως των προϊόντων καπνού, τα οποία θα μπορούσαν να παραπλανήσουν τους καταναλωτές, και ιδιαίτερα τους νέους, ως προς τις επιβλαβείς συνέπειές τους. Σε αυτό το πλαίσιο, ο νομοθέτης εκτίμησε, βάσει των διαθέσιμων επιστημονικών δεδομένων, ότι ορισμένοι όροι («χαμηλής περιεκτικότητας σε πίσσα», «ελαφρά», «εξαιρετικά ελαφρά», «ήπια», «φυσικό προϊόν», «βιολογικό προϊόν», «χωρίς πρόσθετα», «χωρίς αρώματα» κ.λπ.) ή ακόμη ορισμένες ονομασίες, εικόνες και σήματα θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μια τέτοια εσφαλμένη εντύπωση⁴⁵.

65. Επομένως, ο νομοθέτης της Ένωσης δεν θέλησε να περιοριστεί στη *ρύθμιση* των στοιχείων και των χαρακτηριστικών που αναγράφονται στις συσκευασίες των προϊόντων καπνού, επικεντρώνοντας στα διαφημιστικά μηνύματα, ιδιαίτερα όσα είναι αναληθή ή αποδίδουν συγκεκριμένα αποτελέσματα σε ορισμένα συστατικά. *Απαγόρευσε* κάθε αναφορά ορισμένων πληροφοριών που αποδεδειγμένα παρέχουν κίνητρο στους καταναλωτές, ακόμη και όταν αυτές οι πληροφορίες είναι αληθείς και παρουσιάζονται κατά τρόπο ουδέτερο και όχι υπό μορφή διαφημίσεως⁴⁶.

66. Βεβαίως, οι αιτιολογικές σκέψεις 25 και 27 της οδηγίας 2014/40 δεν κάνουν ρητώς λόγο για αναφορές σχετικές με την ύπαρξη γεύσεως, μυρωδιάς, αρωματικής ύλης ή άλλων προσθέτων σε ένα συγκεκριμένο προϊόν καπνού –αλλά μόνο για αναφορές που υποδηλώνουν την απουσία τέτοιων στοιχείων. Όμως, η λογική του νομοθέτη είναι σαφής: *απλώς και μόνο η ύπαρξη πληροφορίας*, στην επισήμανση των μονάδων συσκευασίας, των εξωτερικών συσκευασιών καθώς και των ίδιων των προϊόντων καπνού, σχετικής με την ύπαρξη γεύσεως, μυρωδιάς, αρωματικής ύλης ή άλλων προσθέτων σε ένα συγκεκριμένο προϊόν καπνού είναι *αφ' εαυτής* ικανή να υποβαθμίσει τις αρνητικές επιπτώσεις αυτού του προϊόντος στην ανθρώπινη υγεία και να ενθαρρύνει έτσι την κατανάλωσή τους, λόγος για τον οποίο και απαγορεύεται⁴⁷.

⁴⁴ Στο κείμενο της οδηγίας 2014/40 στις άλλες γλώσσες, οι όροι που χρησιμοποιούνται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της ίδιας οδηγίας παραπέμπουν επίσης σε απαγόρευση των απλών αναφορών (βλ., κυρίως, «henviser» στη δανική γλώσσα· «beziehen» στη γερμανική γλώσσα· «refers to» στην αγγλική γλώσσα· «haga referencia» στην ισπανική γλώσσα· «richiami» στην ιταλική γλώσσα· «hänvisar» στη σουηδική γλώσσα).

⁴⁵ Βλ. επίσης, υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ. (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 142).

⁴⁶ Τα επίπεδα εκπομπής πίσσας, νικοτίνης και μονοξειδίου του άνθρακα αποτελούν, από αυτή την άποψη, ένα εύλωπτο παράδειγμα. Υπό το καθεστώς της οδηγίας 2001/37/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2001, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παραγωγή, την παρουσίαση και την πώληση των προϊόντων καπνού (ΕΕ 2001, L 194, σ. 26), ήτοι της πράξεως που προηγήθηκε της οδηγίας 2014/40, αυτά τα επίπεδα έπρεπε να αναγράφονται σε μια από τις πλάγιες όψεις των πακέτων τσιγάρων. Εντούτοις, λαμβανομένων υπόψη των νέων επιστημονικών δεδομένων, ο νομοθέτης της Ένωσης θεώρησε δεδομένο ότι η *απλή ένδειξη* των ανωτέρω επιπέδων είναι *αφ' εαυτής ικανή να παραπλανήσει*, ενθαρρύνοντας τους καταναλωτές να πιστέψουν ότι ορισμένα τσιγάρα είναι λιγότερο επιβλαβή από άλλα (βλ. αιτιολογική σκέψη 25 της τελευταίας αυτής οδηγίας).

⁴⁷ Το αιτούν δικαστήριο αμφιβάλει για το κατά πόσον η μνεία συστατικών που νομίμως περιέχονται σε ένα συγκεκριμένο προϊόν μπορεί να παρέχει ένα τέτοιο κίνητρο. Εντούτοις, δεν αποκείται στο Δικαστήριο να θέσει εν αμφιβόλω, στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40, την εκτίμηση του νομοθέτη ως προς την πτυχή αυτή.

67. Δεν χωρεί επίσης, κατά τη γνώμη μου, καμία αμφιβολία ότι, όσον αφορά τα προϊόντα καπνού τα οποία περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και μπορούν να εξακολουθήσουν να κατασκευάζονται και να διατίθενται νομίμως στο εμπόριο ακόμη και μετά την 20ή Μαΐου 2016⁴⁸, το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 απαγορεύει οποιαδήποτε αναφορά του περιεχόμενου σε αυτά αρώματος/γεύσεως επί των μονάδων συσκευασίας, των εξωτερικών συσκευασιών καθώς και επί των ίδιων των προϊόντων καπνού.

68. Συγκεκριμένα, υπενθυμίζεται ότι ως χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση, κατά τον ορισμό που δίνει η εν λόγω οδηγία, νοείται μια «σαφώς αντιληπτή μυρωδιά ή γεύση [...] που προκύπτει από πρόσθετο ή από συνδυασμό προσθέτων [...]»⁴⁹. Έτσι, η εν λόγω διάταξη απαγορεύει διττώς την αναφορά ενός τέτοιου αρώματος/γεύσεως επί των συσκευασιών των επίμαχων προϊόντων: αφενός, ως αναφορά σε γεύση ή μυρωδιά, αφετέρου ως αναφορά στο πρόσθετο ή στα πρόσθετα συστατικά από τα οποία προέρχεται αυτή η γεύση ή αυτή η μυρωδιά.

69. Εξάλλου, ο νομοθέτης της Ένωσης δεν προέβλεψε, στην οδηγία 2014/40, παρέκκλιση από το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', όσον αφορά τα προϊόντα των οποίων εξακολουθεί να επιτρέπεται η κυκλοφορία⁵⁰. Πράγμα το οποίο είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτο, δεδομένου ότι, αντιθέτως, τέτοια απαγόρευση ισχύει για τα ηλεκτρονικά τσιγάρα και για τα φυτικά προϊόντα για κάπνισμα⁵¹.

70. Επομένως, η υπαγωγή στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 των προϊόντων καπνού που περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και των οποίων επιτρέπεται ακόμη η πώληση απορρέει από τη σαφή βούληση του νομοθέτη. Εντούτοις, το Δικαστήριο δεν δύναται, στο πλαίσιο της εξουσίας του προς ερμηνεία, να αντικαταστήσει τον νομοθέτη, προσθέτοντας στην οδηγία αυτή κατηγοριοποιήσεις που ο ίδιος δεν προέβλεψε⁵².

71. Κατά συνέπεια, η εξέταση του κατά πόσον είναι αναγκαίο να εξακολουθήσουν να αναγράφονται επί της συσκευασίας προϊόντων καπνού, που περιέχουν ένα χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση και των οποίων επιτρέπεται ακόμη η κυκλοφορία, τα αρώματα/γεύσεις που αυτά περιέχουν θα πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο του τρίτου ερωτήματος, υπό β'⁵³, το οποίο υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο αναφορικά με το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 υπό το πρίσμα του δικαιώματος ιδιοκτησίας το οποίο κατοχυρώνεται με το άρθρο 17 του Χάρτη. Αυτό το ερώτημα δεν αποτελεί αντικείμενο των παρούσων προτάσεων και θα περιοριστώ, εν πάση περιπτώσει, να αναδείξω τα ακόλουθα σημεία.

48 Μεταξύ των οποίων, υπενθυμίζω, τα τσιγάρα που περιέχουν μινθόλη (μέχρι το 2020), καθώς και ο καπνός πίπας, ο καπνός για ναργιλέ, τα πούρα και τα αρωματικά πουράκια.

49 Άρθρο 2, σημείο 25, της οδηγίας 2014/40, του οποίου το περιεχόμενο περιλαμβάνεται στην υποσημείωση 7 των παρούσων προτάσεων (η υπογράμμιση δική μου).

50 Το άρθρο 11 της οδηγίας 2014/40 περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για την επισήμανση προϊόντων καπνού για κάπνισμα πλην των τσιγάρων, του καπνού για στριφτά τσιγάρα και του καπνού για ναργιλέ –μερικά εκ των οποίων μπορεί να περιέχουν και αυτά χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση. Εντούτοις, το εν λόγω άρθρο προβλέπει μόνον τη δυνατότητα να εξαιρεθούν αυτά τα προϊόντα καπνού από την υποχρέωση να φέρουν το ενημερωτικό μήνυμα που προβλέπεται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής και από τις συνδυασμένες προειδοποιήσεις για την υγεία που καθορίζει το άρθρο 10 της εν λόγω οδηγίας.

51 Κατά το άρθρο 20, παράγραφος 4, στοιχείο β', της οδηγίας 2014/40, οι μονάδες συσκευασίας καθώς και κάθε εξωτερική συσκευασία των ηλεκτρονικών τσιγάρων και οι περιέκτες επαναπλήρωσης οφείλουν υποχρεωτικά i) να περιλαμβάνουν *κατάλογο όλων των συστατικών που περιέχονται στο προϊόν*, και ii) με την επιφύλαξη της ανωτέρω πρώτης υποχρέωσης, να μην περιλαμβάνουν κανένα από τα στοιχεία και χαρακτηριστικά που προβλέπονται από το άρθρο 13, με εξαίρεση όσα αναφέρονται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχεία α' και γ', και αφορούν τις πληροφορίες για την περιεκτικότητα σε νικοτίνη και τις αρωματικές ουσίες. Το άρθρο 21, παράγραφος 4, αυτής της οδηγίας περιλαμβάνει ανάλογες διατάξεις για τα φυτικά προϊόντα για κάπνισμα.

52 Βλ., υπ' αυτή την έννοια, τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mischo στην υπόθεση Cipriani (C-395/00, EU:C:2002:209, σημεία 62 και 63), ο οποίος επικαλείται το λατινικό απόφθεγμα «Ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus» (όπου ο νόμος δεν διακρίνει, δεν μπορεί να γίνεται διάκριση).

53 Αυτό το ζήτημα απηχεί την επιχειρηματολογία της Planta Tabak, σύμφωνα με την οποία το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 προσβάλλει το θεμελιώδες δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Κατά την προσφεύγουσα της κύριας δίκης, η εν λόγω διάταξη απαγορεύει στους δικαιούχους των οικείων σημάτων να διαθέτουν την περιουσία τους, κάνοντας εύλογη ή κατάλληλη χρήση των σημάτων τους. Αυτή η απαγόρευση ισοδυναμεί, από απόψεως οικονομικών επιπτώσεων, με αναγκαστική απαλλοτρίωση.

72. Είτε γίνει δεκτό, όπως υποστηρίζει η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου με τις παρατηρήσεις της, ότι τα δικαιώματα που απορρέουν από την καταχώριση ενός σήματος είναι μόνον *αρνητικά* –καθόσον παρέχουν στον δικαιούχο τη δυνατότητα να εμποδίσει τους τρίτους να ενεργήσουν με ορισμένο τρόπο– είτε προκριθεί η άποψη ότι ένα σήμα παρέχει επίσης στον δικαιούχο του το *θετικό* δικαίωμα προς χρήση του, εκτιμώ ότι, σε κάθε περίπτωση, η χρήση σήματος υπόκειται στον σεβασμό των κειμένων κανόνων δικαίου, και συγκεκριμένα των διατάξεων που επιδιώκουν την επίτευξη ενός επιτακτικού σκοπού, όπως η προστασία της ανθρώπινης υγείας⁵⁴, στις οποίες περιλαμβάνεται το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40.

73. Εντούτοις, η Planta Tabak φρονεί ότι η ως άνω διάταξη δεν είναι αναγκαία υπό το πρίσμα του ως άνω σκοπού. Κατ' αυτήν, στο μέτρο που ορισμένα προϊόντα καπνού εξαιρούνται από τις απαγορεύσεις διαθέσεως στην αγορά κατά το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 7, της εν λόγω οδηγίας, ο σκοπός αυτός δεν επιβάλλει να αφαιρεθούν από την εξωτερική συσκευασία των εν λόγω προϊόντων τα αρώματα τα οποία αυτά περιέχουν.

74. Εντούτοις, η προστασία της ανθρώπινης υγείας, ιδίως της υγείας των νέων, συνηγορεί επίσης υπέρ της αφαίρεσης κάθε αναγραφής ενός χαρακτηριστικού αρώματος/γεύσεως από την εξωτερική συσκευασία των προϊόντων καπνού των οποίων επιτρέπεται ακόμη η κυκλοφορία.

75. Συναφώς, τα προϊόντα που υπάγονται στην εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 7, παράγραφος 12, της οδηγίας 2014/40 και που καταναλώνονται κυρίως από καταναλωτές μεγαλύτερης ηλικίας και μικρές ομάδες του πληθυσμού⁵⁵ παραμένουν υπό στενή παρακολούθηση. Σε αυτό το πλαίσιο, η κατάργηση της παρουσιάσεως στοιχείων που μπορούν να ενθαρρύνουν την κατανάλωση αυτών των προϊόντων δικαιολογείται προκειμένου να αποφευχθεί η υποκατάσταση των τσιγάρων που περιέχουν μινθόλη από τα πουράκια που περιέχουν βανίλια, κάτι που θα ωθούσε τους νέους στη συνήθεια του καπνίσματος⁵⁶. Όσον αφορά τα προϊόντα καπνού τα οποία υπάγονται στη μεταβατική περίοδο την οποία προβλέπει η παράγραφος 14 αυτού του άρθρου, πρέπει να επισημανθεί, όπως έχουν ήδη επισημάνει το Κοινοβούλιο και η Γαλλική Κυβέρνηση, ότι η εν λόγω μεταβατική περίοδος δεν αποσκοπεί στην παροχή στους κατασκευαστές προϊόντων καπνού μιας πρόσθετης προθεσμίας για την προσέλκυση νέων καταναλωτών. Η απήχηση των εν λόγω προϊόντων πρέπει να παύσει αμέσως, πράγμα το οποίο προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, την αφαίρεση από τη συσκευασία τους κάθε αναφοράς σε χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση.

⁵⁴ Αν υποθεθεί ότι το Δικαστήριο κρίνει ότι ένα σήμα παρέχει στον δικαιούχο του ένα τέτοιο θετικό δικαίωμα και ότι το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 περιορίζει αυτό το δικαίωμα, η διάταξη αυτή θα έπρεπε, κατά τη γνώμη μου, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ρυθμίζει τη χρήση των οικείων σημάτων (άρθρο 17, παράγραφος 1, τρίτη περίοδος, του Χάρτη) και όχι ότι επιφέρει τη στέρησή τους (άρθρο 17, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του Χάρτη), διότι η εν λόγω διάταξη δεν αμφισβητεί το κύρος τους και δεν εμποδίζει τη χρήση τους για άλλους σκοπούς πέραν των συσκευασιών των προϊόντων καπνού. Επιπλέον, το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 δεν θίγει την ίδια την υπόσταση του δικαίου των σημάτων. Πράγματι, η διάταξη αυτή περιορίζεται στην απαγόρευση ενσωματώσεως των απεικονιζόμενων από αυτή στοιχείων στα σήματα αυτά. Οι κατασκευαστές μπορούν να εξακολουθούν να εξατομικεύουν τα προϊόντα τους με χρήση άλλων σημείων [βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2002, *British American Tobacco (Investments) και Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, σκέψεις 152 και 153)].

⁵⁵ Βλ. αιτιολογικές σκέψεις 19 και 26 της οδηγίας 2014/40.

⁵⁶ Συναφώς, από το άρθρο 7, παράγραφος 12, και υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψεως 19 της οδηγίας 2014/40, προκύπτει ότι η εξαίρεση από τις απαγορεύσεις διαθέσεως στην αγορά η οποία εφαρμόζεται σε αυτά τα προϊόντα θα διατηρηθεί εφόσον δεν διαπιστωθεί καμία ουσιαστική εξέλιξη της καταστάσεως όσον αφορά τον όγκο πωλήσεων ή τις καταναλωτικές συνήθειες των νέων.

76. Ομοίως, η αναλογικότητα του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση με βάση την προβαλλόμενη αναγκαιότητα για ορθή πληροφόρηση των καταναλωτών. Βεβαίως, σε ορισμένους τομείς, όπως είναι αυτός των τροφίμων, είναι σημαντικό να παρέχονται στους καταναλωτές πληροφορίες σχετικά με τα συστατικά των προϊόντων τα οποία καταναλώνουν, προκειμένου να τους παρέχεται η δυνατότητα να αναγνωρίζουν ένα τρόφιμο και να κάνουν κατάλληλη χρήση του, καθώς και να κάνουν επιλογές οι οποίες ανταποκρίνονται στις ατομικές τους ανάγκες⁵⁷.

77. Εντούτοις, τα προϊόντα καπνού δεν είναι συνήθη καταναλωτικά είδη. Η ιδέα δεν είναι να παρέχεται στους καταναλωτές η δυνατότητα να επιλέγουν ευχερέστερα μεταξύ διαφορετικών προϊόντων. Στον συγκεκριμένο τομέα, η παροχή κατάλληλων πληροφοριών στους καταναλωτές στοχεύει κυρίως στο να τονίσει τις ιδιαίτερα επιβλαβείς επιπτώσεις του καπνού στην υγεία τους. Όπως ορθώς υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή, η επιταγή διαφάνειας ως προς την αναγραφή των συστατικών υποχωρεί έναντι του σκοπού να αποφεύγεται κάθε πληροφορία που θα ωθούσε τους καταναλωτές να λησμονήσουν αυτές τις επιπτώσεις.

78. Κατά τα λοιπά, δεν πρέπει να υπερεκτιμώνται οι πρακτικές συνέπειες της απαγορεύσεως που προβλέπει το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40. Πιο συγκεκριμένα, οι κατασκευαστές των προϊόντων καπνού εξακολουθούν να έχουν τη δυνατότητα να διαχωρίζουν τα προϊόντα που περιέχουν χαρακτηριστικό άρωμα/γεύση από τα υπόλοιπα προϊόντα, εφόσον δεν χρησιμοποιούν κάποιο από τα στοιχεία που απαριθμούνται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ε', της οδηγίας αυτής⁵⁸.

V. Πρόταση

79. Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως ακολούθως στο πρώτο ερώτημα, υπό β', και στο τρίτο ερώτημα, υπό α', τα οποία υπέβαλε το Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου, Γερμανία):

- 1) Από την εξέταση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, υπό β', δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος του άρθρου 7, παράγραφοι 1, 7 και 14, της οδηγίας 2014/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Απριλίου 2014, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την κατασκευή, την παρουσίαση και την πώληση προϊόντων καπνού και συναφών προϊόντων και την κατάργηση της οδηγίας 2001/37/ΕΚ.
- 2) Το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2014/40 έχει την έννοια ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να απαγορεύουν την τοποθέτηση στην επισήμανση των μονάδων συσκευασίας, στην εξωτερική συσκευασία καθώς και στο ίδιο το προϊόν καπνού στοιχείων ή

⁵⁷ Βλ., για παράδειγμα, αιτιολογικές σκέψεις 3, 4 και 17, καθώς και άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 1169/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με την παροχή πληροφοριών για τα τρόφιμα στους καταναλωτές, την τροποποίηση των κανονισμών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΚ) 1924/2006 και (ΕΚ) 1925/2006 και την κατάργηση της οδηγίας 87/250/ΕΟΚ της Επιτροπής, της οδηγίας 90/496/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της οδηγίας 1999/10/ΕΚ της Επιτροπής, της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των οδηγιών της Επιτροπής 2002/67/ΕΚ και 2008/5/ΕΚ και του κανονισμού (ΕΚ) 608/2004 της Επιτροπής (ΕΕ 2011, L 304, σ. 18).

⁵⁸ Ειδικότερα, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου μνημόνευσε τη δυνατότητα προσαρμογής του χρώματος της συσκευασίας των προϊόντων καπνού, με τη χρησιμοποίηση, για παράδειγμα, του πράσινου χρώματος στα προϊόντα καπνού τα οποία περιέχουν μινθόλη. Κατά τα λοιπά, η ανάγνωση των ενδείξεων που αναγράφονται στις συσκευασίες των προϊόντων καπνού δεν αποτελεί το μόνο μέσο που διαθέτουν οι καταναλωτές για να πληροφορηθούν το περιεχόμενο αυτών των προϊόντων. Οι καταναλωτές μπορούν επίσης να ζητήσουν πληροφορίες στα καταστήματα λιανικής πώλησεως προκειμένου να αναγνωρίσουν τα προϊόντα που φέρουν άρωμα/γεύση. Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο έχει απορρίψει επιχειρήματα αυτού του τύπου, τα οποία βασίζονται στην αναγκαιότητα σαφούς και ακριβούς πληροφόρησης των καταναλωτών (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ., C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 160).

χαρακτηριστικών τα οποία αναφέρονται σε γεύση, μυρωδιά, αρωματικές ύλες ή άλλα πρόσθετα, τούτο δε ακόμη και αν πρόκειται για πληροφορίες μη διαφημιστικού περιεχομένου και ακόμη και αν εξακολουθεί να επιτρέπεται η χρήση των επίμαχων συστατικών.